

ЦИФРОВІЗАЦІЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

DIGITALIZATION OF NOTARIAL ACTIVITIES IN UKRAINE

Лила-Барська А.В., аспірант кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін

*Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів*

Стаття присвячена розгляду деяких питань впровадження цифрових технологій у нотаріальну діяльність. Нотаріат в Україні постійно перебуває у динаміці розвитку та вдосконалення, що проявляється у змінах як самої системи, так і особливостей діяльності нотаріусів. У статті зосереджено увагу на необхідності поступового введення нових форм і технологій у нотаріальну діяльність з метою гарантованої всебічної допомоги учасникам цивільних правовідносин. У ході дослідження висвітлено окремі проблемні аспекти процедури впровадження та функціонування електронного нотаріату в Україні. Розглянуто доцільність запровадження та нормативного закріплення електронного нотаріату в Україні. Проаналізовано поняття «електронний нотаріат» та його складові, а саме «електронний реєстр нотаріальних дій», «електронне робоче місце нотаріуса». Наголошено на необхідності модернізації українського нотаріату та його погодження з європейськими стандартами. Встановлено, що запровадження електронного нотаріату в рамках формування технологічної інфраструктури для забезпечення безпеки і стабільності правовідносин в умовах електронного цивільного обороту переводить на новий рівень якість надання нотаріальних послуг та безпеку юридично значущих відомостей. Досліджено доцільність запровадження електронної форми документування, яка сприятиме спрощенню роботи нотаріусів. Також у ході дослідження звернено увагу на те, що впровадження електронної системи нотаріату в Україні має відповідати всім встановленим вимогам про захист інформації і бути забезпечене необхідними засобами захисту. Автор доходить висновку, що для коректного функціонування електронного нотаріату робота електронного реєстру нотаріальних дій з іншими діючими електронними реєстрами та сервісами, які застосовуються при вчиненні нотаріальної дії має бути узгодженою та технічно сумісною. Запропоновано внести зміни до чинного Закону України «Про нотаріат» у вигляді закріплення чіткого переліку нотаріальних дій, які можливо буде вчиняти через електронні сервіси. Розглянуто досвід функціонування електронного нотаріату в іноземних державах. Також зроблено висновок, що світовий досвід дозволяє постійно обмінюватися навичками та вдосконалювати національне законодавство.

Ключові слова: нотаріус, нотаріальна діяльність, електронний нотаріат, цифровізація нотаріату.

The article is devoted to the consideration of some issues of the introduction of digital technologies in notarial activity. The Notary system in Ukraine is constantly in the dynamics of development and improvement, which is manifested in changes in both the system itself and features of the work of notaries. The article focuses on the need for a gradual introduction of new forms and technologies in notarial activities in order to guarantee comprehensive assistance to participants in civil relations. The study highlights some problematic aspects of the procedure for the introduction and operation of an electronic notary in Ukraine. The expediency of introduction and normative consolidation of an electronic notary in Ukraine is considered. Current changes in the legislation on notary related to the development of electronic civil turnover are considered. The concept of "electronic notary" and its components are analyzed, namely "electronic register of notarial acts", "electronic workplace of a notary". The need to modernize the Ukrainian notary and bringing it into compliance with European standards was emphasized. Established that the introduction of an electronic notary in the formation of technological infrastructure to ensure security and stability of legal relations in terms of electronic civil turnover takes to a new level the quality of notarial services and security of legally relevant information. The expediency of introducing an electronic form of documentation, which will facilitate the work of notaries, has been studied. The study also emphasizes that the introduction of an electronic notary system in Ukraine must comply with all established requirements for the protection of information and be provided with the necessary means of protection. It is concluded that for the proper functioning of electronic notaries the work of the electronic register of notarial acts with other existing electronic registers and services used in the performance of notarial acts must be coordinated and technically compatible. It is proposed to amend the current Notary Law of Ukraine in the form of establishing a clear list of notarial acts that can be performed using electronic services. The experience of the functioning of the electronic notary in foreign countries is considered. It is concluded that world experience allows for the constant exchange of skills and improvement of national legislation.

Key words: notary, notarial activity, electronic notary, digitization of notary.

Виступаючи одним із ключових елементів правової системи, нотаріат забезпечує захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб за допомогою здійснення юридично значущих дій, паралельно гарантуючи безпеку і стабільність цивільного обороту, та є невід'ємним інститутом громадянського суспільства.

В епоху розвитку інформаційних технологій право і новоутворені правові відносини не можуть ізолюватися від досягнень технічного прогресу. У зв'язку з цим виникає необхідність законодавчого врегулювання знову виниклих правовідносин. В Україні йде процес впровадження інформаційних технологій у практично всі сфери життєдіяльності держави, що має прояв в особливій інфраструктурі, яка забезпечує достовірність та юридичну значущість електронного документообігу в різних державних та інших структурах. Не залишився осторонь від даної тенденції і нотаріат, який виступає одним з найважливіших інструментів захисту прав і законних інтересів населення. Концептуальною складовою реформування вітчизняного інституту нотаріату є ведення електронного нотаріату.

Мета статті – висвітлення окремих проблемних питань функціонування та доцільності запровадження електронної

системи нотаріату в Україні. За допомогою впровадження електронної системи нотаріату в Україні стане можливим здійснювати автоматизацію ряду процесів у професійній діяльності нотаріусів, покращення якості нотаріальних дій шляхом скорочення часу на їх вчинення, а також забезпечення абсолютної безпечності та захисту нотаріального документа від підробки. З метою гарантованої всебічної допомоги учасникам цивільних правовідносин, необхідно поступово вводити нові форми та технології в нотаріальну діяльність.

На думку В. Марченко, впровадження цифрового нотаріату – неминучий процес для України. Однак для його ефективного функціонування потрібні системні дії, спрямовані на використання цифрових технологій як на користь професії, так і на користь наших громадян. Це дозволить оновити нотаріальний процес, зробити його більш зручним та зрозумілим, інтегрує нотаріуса у транснаціональні правовідносини та надасть можливість зміцнити позиції професії [1].

Система національного нотаріату перебуває у постійному процесі динамічного розвитку, що потрібно враховувати під час дослідження. На сьогодні в нотаріальній діяльності досить активно використовуються можливості електронних технологій, зокрема для здійснення професійної діяльності

нотаріуси мають доступ до Єдиного реєстру нотаріусів, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Однак Е-нотаріат передбачає комплексне застосування електронних технологій [2, с. 42].

Варто звернути увагу на законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності», зареєстрований у Верховній Раді 10 червня 2021 р. під № 5644 (далі – законопроект), яким передбачено зокрема запровадження електронного нотаріату в Україні. Як наголошують автори законопроекту в пояснювальній записці до нього, це ще один крок до створення в Україні нотаріату, що відповідає міжнародним нормам [3].

Автори законопроекту визначають електронну систему нотаріату як: «державну автоматизовану інформаційну систему, призначену для збору, накопичення, обробки, збереження, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів інформаційної взаємодії (обміну)». Складовими частинами електронного нотаріату є електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій, електронне робоче місце нотаріуса [3].

Так, аналізуючи положення законопроекту, можна дійти висновку, що єдиний реєстр нотаріальних дій покликаний оптимізувати роботу нотаріусів, адже перехід від паперового документообігу до електронного формату значно спростить роботу нотаріусу, а електронне робоче місце нотаріуса міститиме в собі такі функції, як розробка зразків документів, підготовка нотаріальних документів, направлення запитів, звітів, обмін інформацією в електронній формі, необхідною для вчинення нотаріальних дій або виконання функцій, покладених державою тощо, що суттєво вплине на скорочення часу для підготовки та вчинення нотаріальної дії.

Варто зазначити, що законопроект є реформаторським по суті, перетворює нотаріат на автономну, здатну до саморегулювання професію та передбачає важливі зміни в методичному забезпеченні, які будуть реалізовані шляхом саме запровадження електронної системи нотаріату. Прийняття запропонованих змін до законодавства України є вкрай важливим, адже це перші реальні кроки до запровадження та належного функціонування системи електронного нотаріату в Україні.

Проте слід зауважити, що запровадження електронного нотаріату – це не тільки про створення єдиного електронного реєстру нотаріальних дій, а й про використання електронного цифрового підпису, оцифрування нотаріальних документів, і створення бази для електронного архіву. Однак наразі навіть з ухваленням законів «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про електронні довірчі послуги» існують певні складності щодо впровадження електронного нотаріату на практиці.

Окрім того, впровадження системи електронного нотаріату в Україні потребує також і внесення змін до чинного законодавства України, зокрема, в Законі України «Про нотаріат» необхідно закріпити чіткий перелік нотаріальних дій, які можуть вчинятися через електронні сервіси.

Для реалізації повного переходу українського нотаріату на реєстрацію нотаріальних дій в електронному

реєстрі вкрай важливо забезпечити безперебійний доступ у режимі онлайн до майбутньої системи електронного нотаріату, забезпечивши надійне програмне забезпечення, що буде технічно сумісне та узгоджене з іншими інформаційними системами, чинними електронними реєстрами та сервісами, які застосовуються при вчиненні нотаріальної дії, та повний захист інформації відповідно до встановлених вимог.

Задля кращого функціонування системи електронного нотаріату в Україні доцільно також розглянути досвід його в іноземних державах, де широко використовуються електронні системи обміну інформацією в нотаріальній діяльності, а застосування електронного цифрового підпису є досить поширеним явищем.

Так, у Франції діє система MINITEL, яка надає доступ до комп'ютерів із базами даних та включає в себе безпечну базу даних, обмін даними між базами, а також безпечне з'єднання. У Франції існує безпечна закрита мережа між нотаріусами. Електронний архів автентичних нотаріальних актів існує у формі зашифрованих файлових документів. Строк зберігання таких документів становить 75 років. На 2019 р. у Франції 85% всіх нотаріальних актів існують та зберігаються у цифровому форматі [4]. В Італії нотаріуси працюють із компанією «Нотарель» – це ІТ-компанія для нотаріусів, яка була створена у 1997 р. Національною радою нотаріусів Італії з метою комп'ютеризації процесів оформлення нотаріальних документів, документообігу, а також доступу до інформації, необхідної нотаріусам при вчиненні нотаріальних дій, користування нею [5, с. 89].

Поряд із європейськими державами, для України є цінним досвід Грузії, де електронний реєстр нотаріальних дій Нотаріальної палати діє з 2009 р., доступ до нього здійснюють за визначеними параметрами, реквізитами нотаріального акту, а саме – індивідуальним унікальним номером і номером реєстрації в електронному реєстрі. Будь-який громадянин може перевірити факти реєстрації в електронному реєстрі нотаріальних дій, які його стосуються, а також факти реєстрації в електронному нотаріальному реєстрі акту, який був ним представлений [6].

Республіка Казахстан на виконання програми уряду «Цифровий Казахстан» має систему електронного нотаріату з 2011 р. До електронного нотаріального реєстру інтегрована база даних фізичних осіб, за якою перевіряється дієздатність фізичної особи. Ідентифікація проходить за податковим номером особи. Реєстр нотаріусів також інтегрований з реєстрами юридичних осіб та прав на нерухоме майно [4].

Підбиваючи підсумки дослідження, варто зазначити, що в умовах безперервного та стрімкого розвитку цифрових технологій сучасний нотаріат, будучи невід'ємною частиною правової системи України, розвивається разом і нарівні з іншими її інститутами. Цифровий вектор розвитку нотаріату має в основному позитивні моменти і покликаний не лише оптимізувати роботу нотаріусів, а й забезпечити його доступність та зручність для осіб, які звертаються за вчиненням нотаріальних дій. Крім цього, впровадження електронного нотаріату – це продовження державної політики у сфері цифровізації та ще один крок до створення в Україні нотаріату, що відповідатиме європейським стандартам та забезпечить процес реалізації своїх функцій відповідно до викликів сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марченко В., Желтухін Є. Нотаріат у фокусі реформ. *Юридична Газета online*. URL: <http://jur-gazeta.com/interview/notariat-u-fokusireform.html> (дата звернення: 25 серпня 2021 р.)
2. Марченко В. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-нотаріату. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 1(30). С. 42–46. URL: http://piv.nuoua.od.ua/v1_2020/11.pdf (дата звернення: 25 серпня 2021 р.)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності : проект Закону № 5644 від 10 червня 2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72191 (дата звернення: 25 серпня 2021 р.)
4. Цифрові технології в сучасному нотаріаті: Олена Бунякіна взяла участь у міжнародній конференції. *Нотаріальна палата України*. 2019. URL: <https://npu.org.ua/news/it-v-notariati-conf/> (дата звернення: 25 серпня 2021 р.)
5. Бернацька І. Нотаріат Італії – огляд, доступ до професії, технології, відчуження нерухомості та Національна рада нотаріусів. *МЕН*. № 6(78), 2014. С. 86–93.
6. Куценко С. Е-реєстр прискорить оформлення майна. *Нове Время*. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/e-reyestrpriskorit-oformlennya-mayna-1757808.html> (дата звернення: 25 серпня 2021 р.)